

Aan: de leden van Gedeputeerde Staten (GS) van de provincie Fryslân

Onderwerp **Gezamenlijke inzet interbestuurlijke maatschappelijke opgaven**
Kenmerk 23.003
Contact Jorrit Holwerda, ambtelijk secretaris VFG, 06-20218502, jholwerda@vfg-fryslan.nl
Bijlagen -
Datum 8 maart 2023

Geachte leden van het college van GS,

Alle Friese colleges van burgemeester en wethouders hebben rond de gemeenteraadsverkiezingen van 16 maart 2022 een brief (kenmerk: 01974906) van u ontvangen. Hierin roept u op om als Friese gemeenten met een voorstel te komen, waarin de meest cruciale *rode draden* uit de 18 nieuwe gemeentelijke coalitieakkoorden staan beschreven. In deze brief leest u onze reactie.

Maatschappelijke opgaven als vertrekpunt

De toekomst van Nederland en Fryslân gaat over ruimte en samenleven. Uitdagingen in het fysieke en sociale domein werken in toenemende mate op elkaar in. De natuur en het landschap staan onder druk, de agrarische sector staat voor een enorme transitie, energie en klimaat wordt het dominante vraagstuk van de komende decennia en er is een transitie nodig van de woningvoorraad en het voorzieningenniveau. De samenleving vraagt om een intensieve samenwerking tussen alle overheidslagen: opereren als *één overheid*. De maatschappelijke opgaven zouden hierbij het vertrekpunt moeten zijn en niet de wijze waarop overheden zijn georganiseerd.

Formuleren gezamenlijke Friese opgaven

Een belangrijke conclusie van het BRE-Fryslân onderzoek¹ is dat we door het sterke bestuurlijke netwerk en de goede samenwerking tussen Friese overheden over een goede uitgangssituatie beschikken. Er zijn kansen om de samenwerking verder te versterken op basis van een integrale strategische agenda. De toekomst van Fryslân is een integraal vraagstuk, terwijl de huidige agenda's, visies en ideeën binnen Fryslân vooral sectoraal zijn ingestoken.

Er wordt breed erkend dat een integrale strategische agenda noodzakelijk is. Uit het onderzoek komt echter naar voren dat dit vanwege onvoldoende draagvlak waarschijnlijk niet in een keer haalbaar is. Dit wordt door de onderzoekers ook wel de tweede Friese paradox genoemd. Wel kunnen we beginnen met het formuleren en oppakken van een aantal gezamenlijke opgaven. Daarmee is er niet direct sprake van een volledig integrale benadering van de Friese opgaven op het gebied van ruimte en samenleven, maar zo wordt er zo wel een start gemaakt met de noodzakelijke strategische samenwerking op basis van de inhoud.

Deze reactie is een eerste aanzet. Met de Provinciale Statenverkiezingen in aantocht kan deze reactie bovendien als input dienen voor het formatieproces, zodat de Friese gemeenten en de provincie Fryslân de interbestuurlijke opgaven en agenda's de komende bestuursperiode op elkaar af kunnen stemmen. Bij deze opgaven trekken we de komende jaren graag gezamenlijk op.

¹ BRE-casus onderzoek: [Het BRE Fryslân](#) (Berenschot, december 2021):

Rode draden uit de 18 gemeentelijke coalitieakkoorden

In opdracht van de VFG hebben studenten van de Thorbecke Academie in nauwe samenwerking met Campus Fryslân een onderzoek² uitgevoerd naar de rode draden uit de 18 gemeentelijke coalitieakkoorden. Veel Friese gemeenten hebben hun coalitieakkoord opgesteld in lijn met de Sustainable Development Goals (SDG's) en/of vanuit het concept Brede Welvaart.

Uit de coalitieakkoorden komen de volgende concrete opgaven naar voren waarbij ook verbinding met andere Friese overheden en in het bijzonder de provincie Fryslân gewenst en/of noodzakelijk is.

1) Wonen: betaalbaar wonen en duurzaam bouwen

Als Friese overheden hebben we de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat onze inwoners een veilige en comfortabele plek hebben om te wonen. Er liggen grote opgaven en uitdagingen. Ook liggen er kansen op het gebied van wonen in onze provincie; betaalbaar wonen, toevoegen van woningen, stikstofproblematiek en de energietransitie.

Als Friese overheden kunnen en moeten we deze samenhangende opgaven bundelen. Dit vergt gezamenlijke inzet en planning om zodoende bestuurlijke legitimiteit te verkrijgen. De afgelopen periode hebben we hierin goede stappen gezet. Daarom roepen we vanuit de Friese gemeenten nu op om daar versnelling in aan te brengen door samen dit te blijven doen. De grootste uitdagingen waar we voor staan zijn in Fryslân niet alleen het bouwen van woningen die geschikt zijn voor aandachtsgroepen, jongeren en ouderen. Ook de transformatie van de huidige particuliere woningvoorraad naar een betaalbare en duurzame woning is een grote uitdaging.

We verwachten dat er een goede invulling komt die we samen vorm gaan geven, maar kijken hierbij nadrukkelijk ook naar de provinciale en nationale overheid voor steun in deze grote financiële opgave. Door als Friese overheden samen te werken kunnen we krachtig handen en voeten geven aan onze ambities. Zo geven we samen richting aan de daadkrachtige en innovatieve spirit van de *Mienskip* in Fryslân. Het is essentieel voor de leefbaarheid en bereikbaarheid van onze vele dorpen dat we ruimte bieden om in heel Fryslân naar aard en schaal efficiënt(er) en duurzaam te bouwen voor huidige en nieuwe toekomstige inwoners.

2) Duurzaamheid en Energie: samenwerken aan het energielandschap voor de toekomst

Ook de Friese overheden zijn bezig met een vorm van energietransitie of duurzaamheid. In 2019 is het Klimaatakkoord tot stand gekomen, gericht op -49% CO₂-reductie in 2030. De lokale vertaling van die ambities en doelstellingen zijn divers, maar de opgaven zijn groot en vragen om meer inzet dan de meeste gemeenten nu kunnen leveren.

We hebben het dan niet alleen over het opwekken van hernieuwbare energie, maar ook over besparing, de warmtetransitie, de infrastructuur als letterlijke verbinding en de mienskipsenergie. Zo kunnen inwoners mee blijven doen. Zij willen dat ook. Dat zien we onder andere aan de groei van het aantal energicoöperaties en vele initiatieven uit de Friese samenleving.

Er liggen grote opgaven voor ons op het gebied van ruimtelijke en economische ontwikkeling en op het vlak van duurzaamheid, energie, klimaat en natuurbescherming. Dat vraagt om een energiesysteem en bijbehorende infrastructuur die deze opgaven zowel voor de korte als de lange termijn en op alle schaalniveaus ondersteunt. Want het huidige systeem loopt tegen haar grenzen aan. De komende jaren maken we graag een volgende stap. Dat doen we samen in de Friese Energie Tafel (FET), maar dat doen we ook door lef en moed te tonen.

² [De Friese samenwerkingsmogelijkheden onder de loep](#); een onderzoek naar de rode draden in de Friese akkoorden en de kansen voor het verbeteren van de onderlinge samenwerking (Thorbecke Academie, januari 2023).

Het kabinet heeft de doelstelling voor CO2-reductie verhoogd van -49% (Klimaatakkoord) naar -55%. Dat vraagt een zeer forse extra inzet van beleidsmaatregelen en het is nog onduidelijk wat dit betekent voor de inzet van de gemeenten. Wel is het noodzakelijk om een visie te ontwikkelen waarmee het Friese Energielandschap klaar is voor de toekomst.

De duurzaamheids- en energieopgave vraagt een op strategisch niveau uitgewerkt plan, waarin richtinggevende keuzes worden gemaakt voor het energielandschap van de toekomst. We werken graag samen met u aan het vormgeven van dat plan.

3) Gezondheid en Welzijn: *werk maken van een provinciale en consistente ondersteuningsstructuur*

Sinds 2015 zijn de taken en verantwoordelijkheden in het sociaal domein bij gemeenten belegd. Onderdelen zijn de transformatieopdracht, de beweging naar preventie, normaliseren en demedicaliseren. Er komt steeds meer zicht op de randvoorwaarden om deze beweging te kunnen maken. Zaken als gezondheid, zingeving, geen zorgen over de basisbehoeften, ontwikkelingsmogelijkheden en kansengelijkheid spelen hierbij een grote rol.

De beschikbaarheid van een goede sociale infrastructuur met algemene voorzieningen op het gebied van onder andere sport en spelen, cultuur, vrijetijdsbesteding, vrijwilligerswerk en ontmoeting is daarbij essentieel. De Friese gemeenten zijn allemaal bezig om hun algemene voorzieningen in de lucht te houden, hen te stimuleren om samen te werken en zoveel mogelijk inwoners (in een kwetsbare positie) te bereiken en daarvoor het verschil te maken.

De stijgende kosten, krapte op de arbeidsmarkt, het toenemende tekort aan vrijwilligers en de vergrijzing maken dat de druk op de organisaties (ook) in het voorliggende veld toeneemt. Een groot deel van deze algemene voorzieningen - zeker de vrijwilligersorganisaties - is gebaat bij een consistente, op provinciaal niveau ingerichte, ondersteuningsstructuur. Wij pleiten dan ook voor structurele aandacht en inzet daarvoor van de provincie Fryslân. Dit uiteraard gezamenlijk en in overleg met de Friese gemeenten.

4) Ondernijming: *georganiseerde misdaad vraagt om een georganiseerde aanpak*

Ondernijming is een steeds hardnekkiger probleem dat de maatschappij verzwakt en uiteindelijk zelfs kan ontregelen. De grenzen tussen de bovenwereld (de 'gewone' maatschappij) en de onderwereld (criminelen) vervagen. Medio 2022 hebben de Friese gemeenten, de Provincie Fryslân en het Wetterskip Fryslân daarom de *Intentieverklaring Friese Norm* ondertekend. Hierin zijn ambities geformuleerd ten aanzien van een geharmoniseerde interbestuurlijke aanpak van ondernijming.

Ambities zijn een begin: uiteindelijk draait het om de uitvoering en borging van de intenties. Laten we als Friese overheden hier samen met het RIEC en alle ketenpartners concreet werk van maken, want georganiseerde misdaad vraagt om een georganiseerde aanpak.

5) Krapte op de arbeidsmarkt: *van personeelstekort naar roulerend personeel*

Hoe zijn en blijven we als Friese overheden een aantrekkelijke werkgever? Ook de Friese overheden hebben te maken met de krapte op de arbeidsmarkt en het aantrekken en behouden van geschikt personeel. Onderling samenwerken kan daarbij goed helpen. Hierdoor hoeft niet iedere organisatie specialisten in dienst te nemen, maar de specialist in kwestie kan voor meerdere organisaties werkzaamheden uitvoeren.

Specialisten kunnen onderverdeeld worden bij de Friese overheden en hun kennis en kunde delen. *De Fryske Flekspool* is dan ook als een mooi initiatief van een gezamenlijke pool met medewerkers die verder moet worden uitgebreid en geprofessionaliseerd. Zowel voor de profilering als aantrekkelijke, moderne werkgever voor werkzoekenden als voor het investeren in medewerkers die al in dienst zijn, is het van belang om als Friese overheden gezamenlijk op te blijven trekken. Onze ambitie is vanuit een Friese arbeidsmarktstrategie deze en nieuwe initiatieven uit te bouwen en met elkaar te verbinden.

Meer actuele maatschappelijke opgaven en thema's

Naast bovengenoemde rode draden zijn er ook nog een aantal andere maatschappelijke opgaven en actuele Friese thema's waar we al gezamenlijk mee bezig zijn en/of we de komende jaren gezamenlijk voor aan de lat staan. We maken graag van de mogelijkheid gebruik om deze opgaven en thema's ook bij u onder de aandacht te brengen.

1) Kultuer: smaroalje fan de maatskippy

Kultuer is de smaroalje fan de maatskippy. It kin brûkt wurde foar wille, fertriet, spanningen, ûntwikkeling, taal, ferbining, meidwaan, fernijing, histoarje, eigenwearde, identiteit, loslûke en noch folle mear. Sa soarget in oantreklik kultueroanbod foar in better festigingsklimaat. Foar eigen ynwenners en foaral ek foar gasten en is dêrmei ek fan grutte ekonomyske wearde.

In dielde fyzje en ôfstimde ynset fan de gemeenten en de provinsje binne dêrby krúsiaal. Ús ambysje is om tegearre mei de provinsje konkrete stappen te setten op dit mêd. Kultuer hat de steun nedich fan de oerheden en jout der in foarse positive bijdrage oan de Fryske Paradox foar werom.

2) Herstructurering financieringssystematiek decentrale overheden: voldoende middelen voor decentrale overheden en geen lastenverzwaring voor de burger

Vanaf 2026 komt de herziening van de financieringssystematiek (onder andere verruiming belastinggebied met vraagstukken omtrent rekeningrijden en ingezetenenheffing) van decentrale overheden in zicht. Hierbij is het van belang om een vinger aan de pols te houden.

Bij een nieuwe financieringsopzet is het belangrijk dat vooraf de impact van wetsvoorstellen op niet stedelijke gebieden meegenomen wordt. Hierdoor worden we niet achteraf geconfronteerd met onverwachte significante (nadelige) effecten, zoals dat voor een aantal Friese gemeenten rondom de herijking van het gemeentefonds wel het geval is geweest.

In het Regeerakkoord is eenzijdig en zonder overleg een nieuwe financieringssystematiek van decentrale overheden aangekondigd: *“Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssystematiek voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken.”*

Tot op heden heeft het Kabinet nog geen concrete invulling gegeven aan dit voornemen. Deze onduidelijkheid zorgt ervoor dat gemeenten en provincies niet weten hoe hun financiële situatie vanaf 2026 is. Vanwege deze onzekerheid kunnen er geen grote investeringen worden gedaan. Gezien de ervaringen van de afgelopen twee jaar met het proces rondom de herijking van het gemeentefonds is het zaak om zo snel en zo goed mogelijk een beeld te krijgen waar het Rijk aan denkt. Zo kunnen we zo vroeg mogelijk aangeven wat voor de Friese overheden belangrijk is.

Onze ambitie is dan ook om aan de voorkant mee te denken over de nieuwe financieringssystematiek. Hierbij is samenwerking en afstemming tussen alle Friese overheden, en zeker ook met u, van belang omdat de financieringssystematiek van provincies ook gaat veranderen.

3) Natuur en Landbouw: gebiedsgerichte aanpak op basis van samenwerking en draagvlak

Voor natuur en landbouw staan we als Friese overheden voor een groot aantal urgente opgaven. Internationaal te behalen doelstellingen en aanvullende nationale ambities maken een forse transitie in het landelijk gebied noodzakelijk. Waarschijnlijk ook een stuk indringender dan gedacht. De komende jaren zal dit vooral gestalte krijgen binnen de aanpak van het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG). Al in 2023 zullen ook in Fryslân structurele en richtinggevende keuzes nodig zijn. Hierbij zullen water en bodem meer sturend worden bij de te maken keuzes.

De meest urgente opgaven liggen op het vlak van natuur/stikstof, water en klimaat, gecombineerd met het versterken van natuurwaarden en biodiversiteit. Er moet daarbij voldoende toekomstperspectief blijven voor de landbouw, maar wel binnen een meer circulaire, natuurinclusieve en klimaatadaptieve context. Op basis van een gebiedsgerichte aanpak zal op dit gebiedsniveau een realisatie van veranderingen moeten plaatsvinden. Binnen deze gebiedsaanpak is met name de betrokkenheid van gemeenten nadrukkelijk aan de orde. Hier kan de gemeente als eerste overheid bij uitstek van betekenis zijn, uiteraard in overeenstemming met de taken en bevoegdheden van de verschillende betrokken overheden.

De transitie-opgaven zullen een grote impact hebben op aspecten van leefbaarheid en de inrichting van het landelijk gebied. Vanuit het gemeentelijk perspectief ligt er ook hier nadrukkelijk een belang om als Friese overheden zo goed mogelijk interbestuurlijk samen te werken. In samenspraak met vertegenwoordigers vanuit de landbouw, natuur/milieu en andere stakeholders kan zo worden gewerkt aan plannen met draagvlak. Met een nauwe betrokkenheid van burgers en ondernemers.

De transitie-opgaven met de veelheid aan gebiedsprocessen vraagt om nieuwe vormen van bestuurlijke afstemming en ambtelijke betrokkenheid. Het is van belang om hier interbestuurlijk en met een besef van urgentie en prioriteit op korte termijn gezamenlijk vorm en inhoud aan te geven.

4) EuropaPact Fryslân: *gezamenlijk optrekken richting Europa*

Door de oprichting van EuropaPact Fryslân is in de huidige bestuursperiode door de provincie Fryslân samen met Friese gemeenten, het onderwijs en het bedrijfsleven een goede aanzet gegeven om gezamenlijk richting Europa op te trekken. Wij pleiten voor het continueren en waar mogelijk uitbreiden van deze samenwerking in de volgende periode. Daarnaast willen wij als Friese gemeenten graag een beroep doen op bestuurlijke en ambtelijke ondersteuning van de provincie Fryslân als er sprake is van een lobby voor Fryslân in Brussel.

5) DataFryslân: *datagedreven werken aan maatschappelijke opgaven*

Het sterk groeiende gebruik van ICT-voorzieningen zorgt voor de aanmaak van grote hoeveelheden data binnen en buiten onze organisaties. In de juiste context toegepast en verantwoord ingezet, kan hiermee bedrijfsvoering en dienstverlening worden verbeterd. Ook kan hiermee een bijdrage worden geleverd aan het oplossen van grote maatschappelijke opgaven. Door data te combineren en interpreteren kan extra inzicht worden verworven in complexe vraagstukken.

DataFryslân faciliteert de Friese samenwerking op dit onderwerp. DataFryslân is een coöperatie van publieke en private organisaties met een maatschappelijke functie. Die vorm van samenwerking tussen zulke partijen is uniek in Nederland. DataFryslân brengt partijen samen die elkaar versterken bij het realiseren van Friese maatschappelijke opgaven in een door data en nieuwe technologie gedreven toekomst.

Een van de speerpunten is het streven naar een gezamenlijke strategie die richting geeft aan de ingrijpende invloed die datagedreven werken krijgt op de toekomst van bestuurlijk Fryslân. Laten we de komende bestuursperiode daarom benutten om DataFryslân gezamenlijk verder uit te rollen en zoveel mogelijk Friese organisaties hierbij aan te laten sluiten. Hoe meer partijen hierin namelijk participeren, hoe groter ook de meerwaarde is.

6) Openbaar vervoer: *slimmer, flexibeler en vraag gestuurd*

Om onze dorpen en kernen in het buitengebied toegankelijk en leefbaar te houden is goed en betrouwbaar openbaar vervoer een belangrijke randvoorwaarde. In landelijke gebieden liggen er uitdagingen, maar gelukkig ook kansen om met slimmer en flexibeler vraag gestuurd openbaar vervoer de bereikbaarheid en leefbaarheid op peil te houden of te verbeteren.

U bent als provincie primair verantwoordelijk voor de concessieverlening van het OV, maar we willen en kunnen als Friese gemeenten hierin aan de voorkant goed en constructief meedenken. Dit omdat wij de wensen en behoeften van onze inwoners in het buitengebied heel goed kennen.

7) Samenwerking Friese overheden: *overzichtelijk, efficiënt en toetsbaar*

In Fryslân werken we als twintig overheden intensief samen en wordt er op heel veel terreinen samengewerkt met maatschappelijke organisaties en instellingen. In het BRE-Fryslân onderzoek werd al geconstateerd dat de Friese overheden elkaar in 67 samenwerkingsverbanden ontmoeten, al dan niet met zijn twintigen.

Uit een recente inventarisatie³ van de agendacommissie van de bestuurscommissie Gezondheid van de GGD blijkt dat er in onze regio alleen al in de zorgsector 34 overlegorganen zijn waarin tientallen overheden en partijen bijeen komen om het goede te doen voor onze inwoners. Samenwerken en elkaar opzoeken is goed en is ook een belangrijk onderdeel van de Friese bestuurscultuur. Maar we kunnen tegelijk ook constateren dat we als Friese overheden op verschillende beleidsterreinen met al deze goede bedoelingen een behoorlijke bestuurlijke drukte hebben gecreëerd. Dit hindert niet alleen de voortgang op belangrijke maatschappelijke opgaven, maar ook de democratische legitimatie.

Het moet ook voor volksvertegenwoordigers mogelijk zijn om zicht en controle te houden op de verschillende samenwerkingen. De vraag of we altijd de goede dingen op de goede plek doen en of we als Friese overheden niet overgeorganiseerd zijn moet dan ook serieus worden gesteld.

Regionaal overleg is er meer dan voldoende, maar het kan beter, effectiever en daarmee prettiger. Nu kost regionale samenwerking veel bestuurlijke en ambtelijke capaciteit terwijl de resultaten niet altijd helder zijn. Vanuit het perspectief om het aantal bestuurlijke tafels te verminderen, efficiënter te laten werken of beter te verbinden pleiten we daarom voor een Friese samenwerkings-APK.

Het is belangrijk dat we als Friese overheden een helder beeld hebben van de terreinen waarop we moeten en/of willen samenwerken en hoe deze samenwerking zo effectief en efficiënt mogelijk kan worden georganiseerd. Daarom is het van belang om te inventariseren welke samenwerkingsverbanden we hebben rondom deze onderwerpen. Aan de hand van een te ontwikkelen toetsingsmethode kunnen we ieder thema en bijbehorende samenwerkingen onder de loep nemen. Hoe scoort het op doelstelling, legitimiteit, mandaat, efficiëntie en schaalvoordelen? Bij lage scores moet de vraag worden gesteld of samenwerking nog wel zinvol is of wellicht slimmer kan worden georganiseerd. Hierdoor zouden we met elkaar naar onze overtuiging beter en met meer focus kunnen werken aan onze opgaven en ambities. Minder maar wel betere samenwerking is immers ook in het belang van de Friese inwoners en ondernemers.

We hebben als Friese overheden door de goede onderlinge verhoudingen echt goud in handen om de gezamenlijke maatschappelijke opgaven zo goed mogelijk aan en op te pakken. Laten we de komende bestuursperiode dan ook benutten om concrete stappen te zetten in het verminderen van de bestuurlijke drukte en het stimuleren van de slagkracht. Dit door het herijken van de samenwerkingen binnen onze provincie en de eerste stappen te zetten in het opstellen van een integrale strategische agenda tussen de Friese overheden.

Wij zijn klaar voor de uitvoering

Bij deze kort samengevat de rode draden en gezamenlijke maatschappelijke opgaven uit de achttien coalitieakkoorden. We realiseren ons dat dit nog maar een greep is van alle maatschappelijke opgaven en vraagstukken die we de komende bestuursperiode gezamenlijk moeten oppakken en/of vormgeven. Maar niet alles kan overal: er moeten keuzes worden gemaakt. Dat is lang niet altijd makkelijk, maar wel noodzakelijk. Niet alleen voor de huidige, maar zeker ook toekomstige generatie inwoners van onze provincie. We staan dus voor grote uitdagingen, maar we staan allemaal ook in de startblokken om hiermee aan de slag te gaan. We hopen dat we hierbij op u kunnen rekenen.

³ [Overzicht bestuurlijke overleggen en programma's \(versie 26 januari 2023\)](#)

Tot zover hopen wij u voldoende te hebben geïnformeerd én geïnspireerd. Wij wensen u heel veel succes bij de komende Provinciale Statenverkiezingen en de daarop volgende (in)formatieperiode. Wij zijn desgewenst altijd bereid een actieve bijdrage aan te leveren aan het (in)formatieproces door een mondelinge toelichting te geven op bovenstaande punten.

Wij kijken uit naar een goede en constructieve samenwerking de komende bestuursperiode!

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG),

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke at the end.

Fred Veenstra
Voorzitter

A handwritten signature in blue ink, featuring a large, stylized initial 'P' followed by a long, horizontal, slightly wavy line.

Pieter van der Zwan
Vicevoorzitter

Afschrift:

- Raden en colleges van B&W van de 18 Friese Gemeenten
- Provinciale Staten (PS) van de provincie Fryslân
- Algemeen Bestuur (AB) en Dagelijks Bestuur (DB) van Wetterskip Fryslân